

VENTILÁTORY

8.3	.....	Základní vlastnosti ventilátorů
8.4	.....	Axiální ventilátory
8.5	.....	Radiální ventilátory
8.6	.....	Energetická bilance ventilátoru
8.7	.....	Provozní charakteristiky ventilátorů
8.8	.....	Regulace ventilátorů <i>Škrčení ventilátorů – Regulace otáčkami – Natáčivé lopatky</i>
8.10	.....	Odkazy
8.11 - 8.13	.....	Přílohy

---

autor: ŠKORPÍK, Jiří – [LinkedIn.com/in/jiri-skorpik](https://www.linkedin.com/in/jiri-skorpik)

datum vydání: Září 2022

název: Ventilátory

sborník: turbomachinery.education

provenience: Brno (Česká republika)

email: skorpik.jiri@email.cz

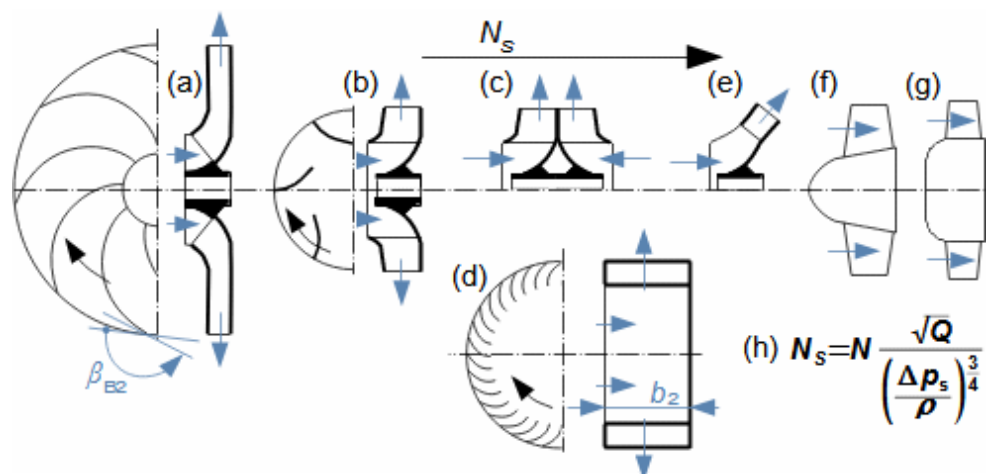
Copyright©Jiří Škorpík, 2006-2022
Všechna práva vyhrazena.

Základní vlastnosti ventilátorů

Měrné otáčky
 Respirační ventilátory
 Spalinové ventilátory
 Tunelové ventilátory
 Nový, 2007

Ventilátory se vyrábí v širokém spektru provedení, viz rozdělení ventilátorů podle měrných otáček na Obrázku 1. To je dáno různorodostí aplikací a požadavků od jednoduchých větráků až po složité průmyslové ventilátory s natáčivými lopatkami. Obecně ventilátory zabezpečují proudění pracovního plynu, nejčastěji vzduchu, v prostředí bez požadavku na jeho stlačení, takže ve ventilátorech dochází jen k malému zvýšení celkových tlaků. Na druhou stranu pracovní prostředí může být velmi různorodé, od ventilátorů zajišťujících výměnu vzduchu v místnostech či oděvech (respirační ventilátory) po spalinové ventilátory odsávající spaliny o teplotách přesahujících 100 °C z kotlů. Speciální skupinou jsou tunelové ventilátory, které zajišťují přirozenou výměnu vzduchu v daném prostoru při standardní teplotě a při požáru musí zajistit i odsávání velmi horkých spalin z tohoto prostoru (například při haváriích v tunelech kdy teplota odsávaných spalin je i více jak 400 °C). Některé typy ventilátorů jsou určeny do agresivních prostředí s častým poškozením lopatek abrazií, korozí a nánosy.

1: Trend růstu měrných otáček ventilátoru jako funkce tvaru rotoru

(a) radiální vysokotlaký (dozadu zahnuté lopatky); (b) radiální středotlaký; (c) radiální středotlaký oboustranně sací; (d) oběžné kolo radiálního nízkotlaký ventilátoru s dopředu zahnutými lopatkami; (e) diagonální; (f) axiální rovnotlaký; (g) axiální přetlakový; (h) obvyklý tvar vzorce pro stanovení měrných otáček ventilátorů. b_2 [m] šířka rotoru na výstupu; β_{B2} [°] úhel střední čáry profilu na výstupu; N_s [min^{-1}] měrné otáčky; Q [$\text{m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$] průtok stupněm/celým ventilátorem; Δp_s [Pa] změna celkového tlaku pracovního plynu při průtoku stupněm/celým ventilátorem (protože ventilátory bývají jednostupňové vztahují se často měrné otáčky na zvýšení celkového tlaku v celém ventilátoru); ρ [$\text{kg} \cdot \text{m}^{-3}$] hustota pracovního plynu. Rozsah obvyklých hodnot měrných otáček pro jednotlivé tvary rotorů jsou uvedeny např. [Nový, 2007, s. 18]. Odvození vzorce je uvedeno v Příloze 1.

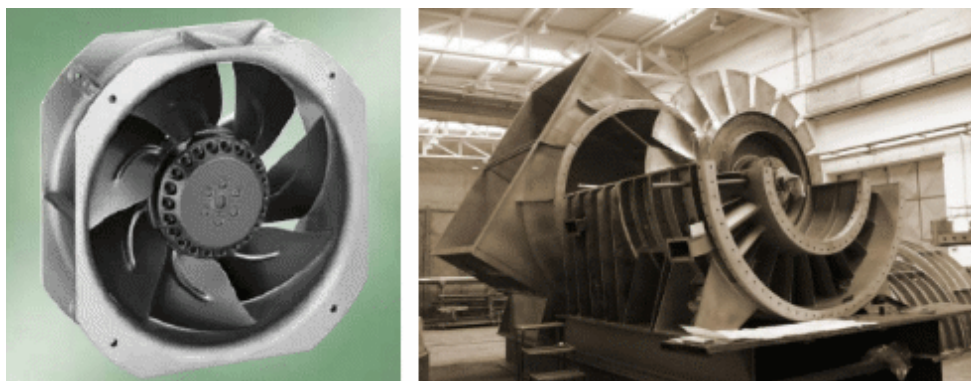
Vírový stroj

Ventilátor bývají velmi často konstruovány v provedení vírového stroje, tj. bez statorových lopatek.

U větších ventilátorů bývá ve výtlaku odběr vzduchu pro chlazení elektromotoru ventilátoru.

Axiální ventilátory

Pouze axiální ventilátory s požadavkem na zvýšení statického tlaku obsahují satorovou řadu lopatek, viz [Obrázek 2\(vlevo\)](#). Místo satorové řady lopatek se také často používají i bezlopatkové difuzory.

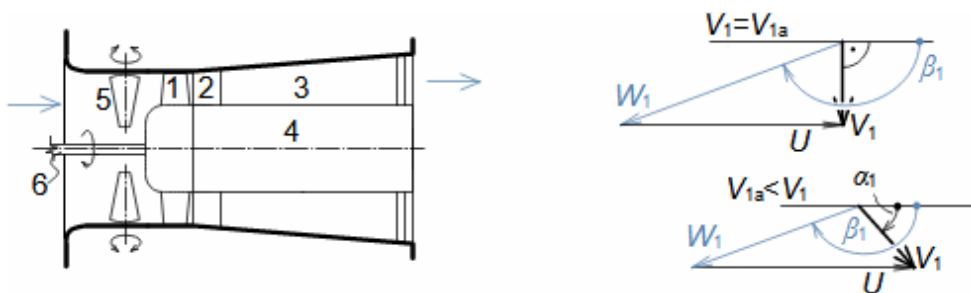

2: Příklady axiálních ventilátorů

vlevo-malý axiální ventilátor (průměr 200 mm) ve skříni vyrobené ze slitiny hliníku, výrobce ebm-papst group; vpravo-axiální ventilátor s radiálním vstupem, s natáčivými rotorovými lopatkami (zkroucené lopatky) výrobce ZVVZ MACHINERY, a.s..

Předřazené lopatky
Nátokový úhel

Pokud ventilátor obsahuje předřazené lopatky, pak se jedná o lopatky se symetrickým nezakřiveným profilem (tzv. základní profil) pro zajištění optimálního nátokového úhlu a tedy účinnosti, viz [Obrázek 3](#). Ovládání předřazených lopatek je nejčastěji po obvodu ventilátoru, ale existují i možnosti umístění ovládaní v ose ventilátoru.

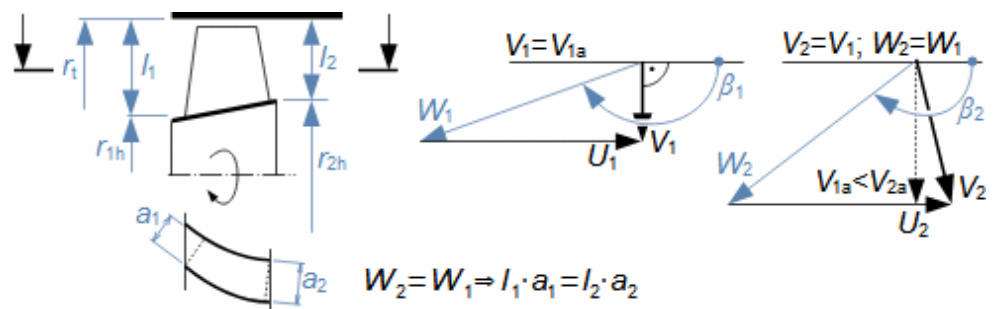

3: Axiální přetlakový ventilátor s předřazenými lopatkami

(a) rychlostní trojúhelník při jmenovitém průtoku, kdy jsou předřazené lopatky natočeny do axiálního směru; (b) rychlostní trojúhelník při sníženém průtoku a natočení lopatek tak, aby byl dodržen optimální nátokový úhel a ztráta nesprávným nátokovým úhlem co nejmenší – úhel β_1 zůstává přibližně konstantní. 1-rotorové lopatky; 2-satorové lopatky; 3-bezlopatkový difuzor; 4-jádro difuzoru; 5-předřazené lopatky; 6-hnací hřídel. U [$\text{m}\cdot\text{s}^{-1}$] obvodová rychlost; V [$\text{m}\cdot\text{s}^{-1}$] absolutní rychlost; W [$\text{m}\cdot\text{s}^{-1}$] relativní rychlost; α_1 [$^\circ$] úhel absolutní rychlosti na vstupu do rotoru; β_1 [$^\circ$] úhel relativní rychlosti na vstupu do rotoru při nátáčení rotorových lopatek; Index $_1$ označuje stav před rotorem, index $_2$ za rotorem, index a axiální směr.

Rovnotlakový ventilátor
Střední čára profilu
Održením proudění

Ventilátory s velmi malým stupněm reakce se používají v případech, kdy jde o to zvýšit kinetickou energii plynu a nikoliv jeho tlak – v podstatě se jedná o rovnotlakové ventilátory. Rovnotlakové ventilátory mívají kratší lopatky v poměru k průměru oběžného kola, aby byl rozdíl ve stupni reakce mezi patou a špicí co nejmenší. Často jsou lopatky přímé. Na Obrázku 4 je typická konstrukce rovnotlakového ventilátoru ovšem s difuzorovou profilovou mříží. Tím se snižuje prohnutí střední čáry profilu lopatek a tedy i náchylnost na ztrátu održením mezní vrstvy od profilu. Zvyšující se průtočný průřez difuzorové lopatkové mříže je v tomto případě kompenzován větším patním poloměrem lopatky r_2 , než je patní poloměr r_1 tak, aby na vstupu a výstupu byl průtočný průřez stále stejný.

4: Provedení lopatkové mříže rovnotlakového ventilátoru

a [m] šířka lopatkového kanálu; l [m] délka lopatky; r [m] poloměr. Index $_h$ označuje patu lopatky (hub), index $_t$ označuje špicí lopatky (tip).

Lopatka

Nejednoduší lopatky axiálních ventilátorů jsou z plechu se zaoblenými hranami, ty složitější mají klasický obvykle málo zahnutý profil, takže lze vycházet ze základních profilů. Lopatky se k rotoru, který bývá prstencové konstrukce v jehož středu je pohon, přivařují, nýtují nebo šroubují.

Tlakový součinitel
Průtokový součinitel

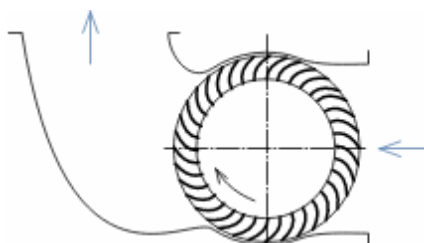
Optimální hodnoty tlakového a průtokového součinitele axiálních stupňů jsou $\psi_{opt}=0,4$ a $\phi_{opt}=0,35$ (podle definičního Vzorce 4a v článku Využití podobností lopatkových strojů při návrhu lopatkového stroje) při poměru $r_h/r_t=0,6$ (v případě rovnotlakového ventilátoru se jedná o poloměr r_{h2}) – údaje podle [Misárek et al., 1974, s. 75]. Aerodynamický výpočet lopatkové mříže ventilátoru je proveden v článku Aerodynamika profilových mříží.

Radiální ventilátory

Stupeň reakce

Radiální ventilátory bývají přetlakové se stupněm reakce kolem 0,5. Pouze nízkotlaké s dopředu zahnutými lopatkami (Obrázek 1d) jsou konstruovány s velmi nízkým stupněm reakce, viz úloha na výpočet stupně reakce v článku Základní rovnice lopatkových strojů.

Spirální hrdlo Bezlopatkový difuzor	Radiální ventilátory bývají obvykle opatřeny spirálním hrdlem a bezlopatkovým difuzorem pro lepší regulaci, ale mohou obsahovat i radiální statorové lopatky. Radiální ventilátory bez difuzoru, respektive spirální hrdla se používají v provedení čistě radiálního výstupu $\beta_{B2}=90^\circ$ a to proto, že takové lopatkování má nejmenší podíl mezi kinetickou energií obvodové složky rychlosti k práci ventilátoru. To znamená, že i podíl zmařené energie v obvodovém směru bude nejmenší. Takové ventilátory se například používají k chlazení elektromotorů.
Lopatky	Lopatky radiálních ventilátorů jsou obvykle stálé tloušťky, pouze mají zaoblenou nátokovou i odtokovou hranu. Kapkovitý tvar lopatek by měl v těchto případech jen malé přínosy. Lopatky jsou k disku připevněny lemem, připájené nebo přivařené, případně je celé kolo jako odlitek.
Diametrální ventilátor	Rotory s dopředu zahnutými lopatkami jsou také používané u diametrálních ventilátorů, viz <u>Obrázek 5</u> . Pro diametrální ventilátory je typický velmi vysoký poměr šířky kola b_2 k jeho průměru a sání na protilehlé straně skříně. Tedy sání není středem kola. Aby vzniklo na jedné straně kola dostředivé a druhé odstředivé proudění je nutné, aby na straně sání byl vyšší tlak než na straně výstupu. Toho lze dosáhnout speciálním tvarem skříně s kolenem, kde na straně sání je větší průtočný průřez než na straně výstupu, jak je nakresleno na přiloženém obrázku. Nerovnovážné tlakové pole po obvodu rotoru lze také dosáhnout vhodně vloženým vnitřním tělesem, viz [Čermák, 1974, s. 134].

5: Diametrální ventilátor

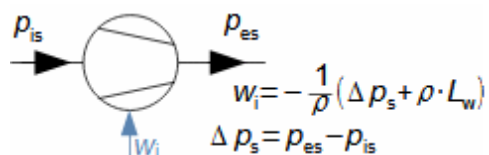
Tlakový součinitel Průtokový součinitel	Optimální hodnoty tlakových a průtokových součinitelů jednotlivých typů radiálních stupňů ventilátorů lze vyčíst z Obrázku 17 v článku <u>Využití podobnosti lopatkových strojů při návrhu lopatkového stroje</u> , ve kterém je i výpočet rotoru s dopředu zahnutými lopatkami.
--	--

Energetická bilance ventilátoru

Ventilátory jsou stroje, které zajišťují nucené proudění plynů (překonání tlakových ztrát) s malým zvýšením tlaku. Při výpočtu vnitřní práce ventilátorů se často zavádí předpoklad nestlačitelného proudění $\rho \approx \text{konst.}$ s konstantní teplotou $t \approx \text{konst.}$ bez významné změny potenciální energie.

Vnitřní práce
Celkový tlak

Práce dodávaná proudícímu plynu se transformuje na tlakovou a kinetickou energii. Hlavním parametrem ventilátoru je zvýšení celkového tlaku pracovního plynu Δp_s , což je veličina, která zohledňuje zvýšení tlaku i rychlosti. Vzorec pro zvýšení celkového tlaku lze odvodit z Bernoulliho rovnice, viz Vzorec 6.

6: Vnitřní práce ventilátoru

L_w [$J \cdot kg^{-1}$] vnitřní ztráty při průchodu ventilátorem; w_i [$J \cdot kg^{-1}$] vnitřní práce ventilátoru. Index $_i$ označuje vstup, index $_e$ označuje výstup. Rovnice je odvozena pro nevýznamný vliv změn potenciální energie a hustoty v Příloze 2.

Vnitřní účinnost
Vnitřní příkon

Při výpočtu vnitřní účinnosti η_i se vychází z toho, že ideální vnitřní práce ventilátoru w_{id} je rovna zvýšení celkové tlakové energie ve ventilátoru, protože vliv gravitačního zrychlení je nevýznamný. Odtud lze získat praktický vzorec pro stanovení potřebného vnitřního příkonu ventilátoru jako funkce objemového průtoku a vnitřní účinnosti, viz Vzorec 7.

$$\eta_i = \frac{\Delta p_s}{\Delta p_s + \rho \cdot L_w}; \quad P_i = \underbrace{\frac{1}{\rho} \frac{\Delta p_s}{\eta_i}}_{w_i} \underbrace{\rho \cdot Q}_{\dot{m}} = Q \frac{\Delta p_s}{\eta_i}$$

7: Vnitřní účinnost a příkon ventilátoru

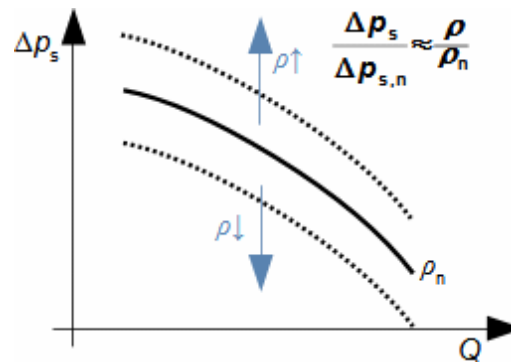
m [$kg \cdot s^{-1}$] hmotnostní průtok ventilátorem; P_i [W] vnitřní příkon ventilátoru; Q [$m^3 \cdot s^{-1}$] průtok ventilátorem; η_i [1] vnitřní účinnost ventilátoru.

Provozní charakteristiky ventilátorů

Ventilátory jsou hydraulické pracovní stroje jako turbočerpadla a proto jejich charakteristiky jsou založeny na stejných principech, viz článek Turbočerpadla. Hlavní rozdíl je v tom, že až na výjimky se provozní charakteristiky ventilátorů uvádí jako závislost zvýšení celkového tlaku na průtoku $\Delta p_s - Q$

Hustota
Eulerova práce

Charakteristika ventilátoru se počítá nebo měří pro konkrétní pracovní plyn a jeho teplotu. Při změně teploty se ale významně změní hustota a tedy i provozní charakteristiku ventilátoru, a to tak, že při snížené hustotě pracovního plynu a při stejném průtoku je zvýšení celkového tlaku Δp_s menší a naopak. Toto snížení je dáno tím, že při stejném objemovém průtoku Q a stejných otáčkách zůstává zachován i rychlostní trojúhelník a tedy i Eulerova práce ventilátoru w_E , respektive vnitřní práce ventilátoru w_i . Provozní charakteristiku ventilátorů a čerpadel lze přepočítat pro změnu hustoty podle jednoduchého Vzorce 8.

8: Změny charakteristiky ventilátoru při změně hustoty pracovního plynu

Index $_n$ označuje parametry při jmenovitém stavu. Rovnice je odvozena při vynechání vlivu změny velikosti ztrát a pro konstantní otáčky v [Příloze 3](#).

Tunelový ventilátor

K velkým změnám hustot dochází především u spalinových a tunelových ventilátorů, kde může být rozdíl teplot při práci za studena a za tepla i několik set stupňů celsia, což odpovídá změnám hustoty vzduchu o několik desítek procent.

Regulace ventilátorů

Parametry ventilátorů lze regulovat škrcením na sání nebo výtlaku, otáčkami nebo pomocí nátačení lopatek.

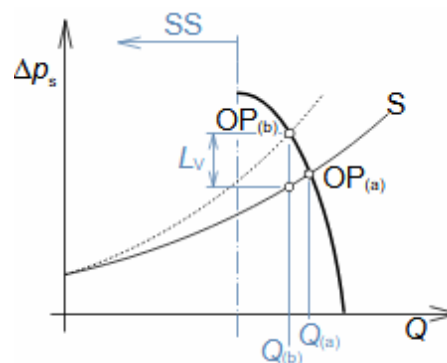
Škrcení ventilátorů

Netěsnost

Pracovní bod

Charakteristika potrubního systému

Regulace škrcením je nejjednodušší a nejrozšířenější způsob regulace ventilátorů. Škrtící orgán může být na výtlaku i sání – je nutné přihlídnout k vlivu netěsnosti škrtící klapky, protože na sání hrozí nasátí okolního vzduchu přes netěsnosti, a na výtlaku naopak únik pracovního plynu do okolí ventilátoru. Nevýhodou regulace škrcením je, že charakteristika ventilátoru je stejná a mění se charakteristika potrubního systému, respektive se škrcením maří část celkového tlaku, viz [Obrázek 9](#).

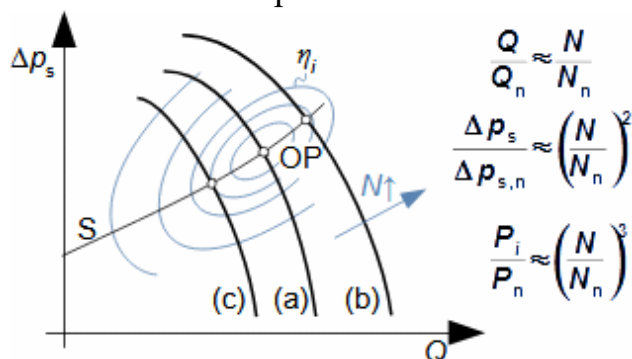
9: Regulace ventilátoru škrcením

(a) pracovní bod při plně otevřené škrtící klapce; (b) částečně zavřená škrtící klapka. OP-pracovní bod ventilátoru (operating point); SS-labilní oblast ventilátoru (system surge); S-charakteristika potrubního systému [Škorpík, 2024]. L_v [Pa] tlaková ztráta způsobená škrtící klapkou.

Regulace otáčkami Provozní
charakteristika

Regulace ventilátorů změnou otáček se velmi rozšiřuje díky snižování ceny frekvenčních měničů elektromotorů. Používá se v širokém výkonovém rozmezí podle potřeb dané aplikace. Změnu otáček lze docílit i použitím několika průměrů řemenic na hřídeli oběžného kola, které se mohou například sezóně přepojovat ručně. V obou případech je ale nutné, počítat s výraznými změnami příkonu motoru podle Rovnic 10 – tyto rovnice se v angličtině označují jako Affinity laws. Nicméně výkonové změny motoru mohou mít negativní vliv na jeho životnost a zahřívání během provozu.

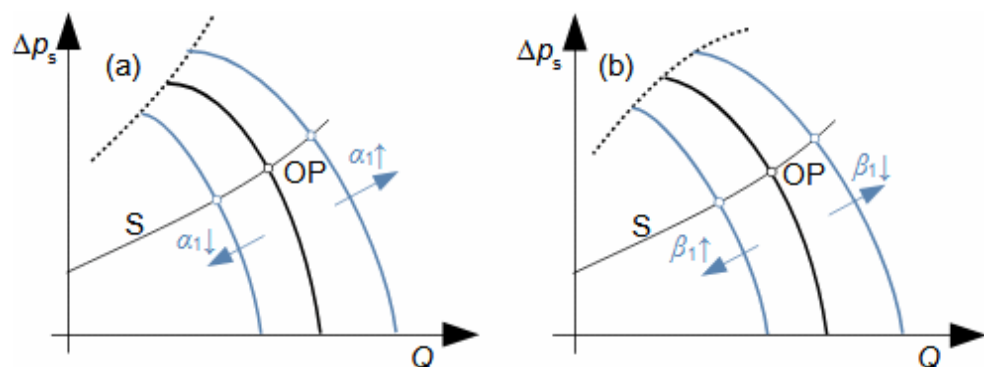
10: Regulace ventilátoru změnou otáček a rovnice pro přibližný přepočítání jeho charakteristiky

(a), (b), (c) změna charakteristiky při změně otáček, přičemž (a) je charakteristika při jmenovitých otáčkách, charakteristika (b) je při otáčkách vyšších než jmenovitých a charakteristika (c) při otáčkách nižších než jmenovitých. Rovnice jsou odvozeny při vynechání vlivu změn velikosti ztrát a pro konstantní hustotu pracovního plynu v Příloze 4.

Natáčivé lopatky

Předřazené lopatky

Regulace natáčením lopatek se provádí u ventilátorů s vysokým příkonem, u kterých je problematická změna frekvence pohonu. Regulace se provádí natáčením předřazených statorových (Obrázek 11a), nebo v případě axiálních strojů i rotorových lopatek (Obrázek 11b). Mechanismus natáčení lopatek je velký zásah do konstrukce stroje, který zvyšuje náklady na zařízení. Nákladnější je i řídicí systém.

11: Regulace ventilátoru natáčením statorových nebo rotorových lopatek

(a) regulace natáčením předřazených lopatek (statorové lopatky jsou předřazeny v sání ventilátoru, viz také Obrázek 3b); (b) regulace natáčením rotorových lopatek.

Odkazy

- ŠKORPÍK, Jiří, 2024, Vznik tlakové ztráty při proudění tekutiny a její výpočet, *fluid-dynamics.education*, Brno, <https://fluid-dynamics.education/vznik-tlakove-ztraty-pri-proudeni-tekutiny-a-jeji-vypocet.html>.
- BLEIER, Frank, 1997, *Fan handbook, selection, application, and design*, The McGraw Hill companies, ISBN 0-07-005933-0.
- ČERMÁK, Jan, HELLER, Václav, NOVOTNÝ, Slavomil, PITTER, Jaroslav, SEDLÁČEK, František, ŠAVRDA, Miloš, 1974, *Ventilátory*, SNTL-Nakladatelství technické literatury, n.p., Praha.
- NOVÝ, Richard, 2007, *Ventilátory*, České vysoké učení technické v Praze, Praha, ISBN 978-80-01-03758-4.